

En komplicerad kärlekshistoria

Martin Nilsson

2008

Det anarkistiska inflytandet inom fackförbundet SAC har gått i vågor. Men vad har det egentligen inneburit? Anarkisten Martin Nilsson berättar om sitt liv med syndikalismen.

Anarkismen som ideologi är knappast lättdefinierad och har ett antal svårdefinierade uttolkare. Det som emellertid förenat anarkister genom alla tider och så även i Sverige är en kritik av makt som sådan och en strävan efter mesta möjliga frihet för varje individ. Men mänsklighetens befrielse är inget litet mål och många är de som gett upp och mer förfallit till befrielse av sig själva. Andra har valt en pragmatismens väg och kompromissat bort själva essensen av det de en gång stod för. Och så har vi den grupp som slagit in på mer kollektiva lösningar, där man sökt samarbete med andra men samtidigt försökt behålla sin identitet och sina ideal. Det är främst bland de senare vi hittar anarkisterna inom SAC, Sveriges Arbetares Centralorganisation. Men attityden bland anarkister inom SAC har varierat från dem som velat se en ekonomisk kamporganisation mot löneslaveriet - en kamp där alla lönearbetare är välkomna - och dem som velat se en mer rättrogen revolutionär rörelse.

Fast bara så enkelt är det inte heller. En mer filosofisk och i och för sig intellektuellt skärpt men tandlös och - om man så vill - närmast borgerlig anarkism av tysk modell stod länge stark inom delar av SAC:s ledning. Och så har vi dem som velat se en helt anarkistisk facklig organisation.

Men låt oss ta det från början. Detta är kanske inte tiden och platsen att åter en gång gå igenom både anarkismens och syndikalismens historia. Några skissartade nedslag kan dock vara på sin plats. Det närmaste man kan komma en anarkistisk rörelse i Sverige vid det förra sekelskiftet var den så kallade ungsocialistiska rörelsen (vars föregångare startade år 1892 under namnet Socialistiska Barnklubben...) och det var här som den då nya franska syndikalismen först fördes på tal, nämligen i ungsocialistiska tidningen Brand år 1903. Parallellt med att tongivande ungsocialister talade sig allt varmare för syndikalismen växte liknande idéer fram på sina håll inom fackföreningsrörelsen. Träffack i Skåne tog initiativ till en kommitté, Lundakommittén, som fick till uppgift att utarbeta formerna för en ny facklig centralorganisation byggd på lokala samorganisationer, LS, och så medlemsstyrd och demokratisk som möjligt. Den nya organisationen skulle också ha ett tydligt klasskampsperspektiv, men hålla partiträtorerna utanför den ekonomiska kampen.

Åren 1907-1909 utkämpades långa, bittra och mycket hårda strider på svenska arbetsplatser, inte minst i hamnarna och bland stenhuggarna. Trycket var hårt på LO-ledningen att gå ut i den storstrejk som också blev fallet år 1909. Men strejken styrdes inte av arbetarna själva och förbittringen mot LO-ledningen var stor efter nederlaget. Exempelvis lämnade hälften av medlemmarna i Grovarbetarförbundet Landsorganisationen. Behovet av en ny, mindre centraliserad, organisation formulerades allt mer tydligt och midsommarhelgen år 1910 grundades SAC. Det hade redan startats en lokal samorganisation då, nämligen i Helsingborg. Men synpunkten att man borde starta med att bygga LS och först därefter paraplyorganisationen SAC fick föga gehör. Man ville kickstarta rörelsen när jordmånen ansågs god.

SAC fick dock ingen flygande start och de första årens medlemsnumerär vittnar om en trög tillströmning. Organisationen hinner fylla tio år innan explosionen kommer. 1920- och 1930-talen får man nog lov att säga är den syndikalistiska guldåldern i Sveige. (Detta trots att det under just den tiden fanns en konkurrerande syndikalistisk centralorganisation i Sverige, Syndikalistiska Arbetarefederationen, - i vilken förut nämnda Helsingborgs LS ingick - under oomstridd ledning av svensk-amerikanen PJ Welinder. Och trots att SAC:s dåvarande ledning febrilt arbetade för att ansluta organisationen till LO! Det sistnämnda förslaget krossades av ledamöterna vid SAC:s kongress år 1929. Alla, utom ombuden från Kiruna som lade ner sina röster, röstade mot.) Som organiserad syndikalist sedan 1970-talet borde jag till meningen före parentesen självfallet fogat ordet "hittills". Men det gjorde jag alltså inte. Mer om det nedan.

Den franska syndikalismen som stod modell för SAC grundades på den så kallade Amiens-resolutionen, antagen vid Confédération Générale du Travail (Allmänna arbetsförbundet), CGT:s kongress i samma stad i Frankrike år 1906. Den var ett uttryck för att man ville hålla de olika vänstergruppernas och -partiernas inflytande utanför den fackliga rörelsen: alla som var lönearbetare skulle vara välkomna att tillsammans tillvarata sina klassintressen. Religion och partipolitik skulle hållas utanför. Som resolutionen uttrycker det:

"CGT samlar utanför varje politisk skola alla de arbetare som är medvetna om den kamp som måste föras för lönesystemets och arbetsgivarväldets avskaffande."

Denna inställning är grundläggande för SAC även i dag, men ambitionen att på detta vis utgöra en klassorganisation har inte varit enkel att kombinera med ett alltmer uttalat politiskt utanförskap och krympande medlemsnumerär. Lägg också märke till att flera av de ledande CGT:arna också var anarkister.

Den spanska syndikalismen hade en storhetstid som inföll parallellt med syndikalismens landvinningar i Sverige - låt vara på ett storleksmässigt helt annat plan (spanska CNT, Confederacion Nacional del Trabajo, hade som mest enligt egna uppgifter bortåt två miljoner medlemmar!). Här talade man dock om anarko-syndikalism - en variant på franska CGT:s *syndicalisme revolutionnaire* men med ett mer uttalat anarkistiskt inslag. (På skalan stod italienarna och i ännu högre utsträckning argentinska FORA, Federacion Obrera Regional Argentina, längre ut och byggde en uttalad anarkokommunistisk facklig konfederation). Termen anarkosyndikalism har inte använts så mycket i Sverige även om den svartröda fanan kom att lånas in från Spanien. Förklaringen till det är dels att ordet syndikalism var ett låneord (det var det ju varken i Frankrike eller i Spanien, men en till svenskan direktöversatt "fackföreningsism" skulle låtit lite mjäkigt...) och kunde fyllas med ett eget innehåll. Dels är termen anarkosyndikalism inte alldeles enkel. Den spanska modellen att ha ett slags ideologisk polis (FAI) som med våld och hot sade sig värna den anarkistiska överhögheten (i kölvattnet av denna ideologiska urartning bedrev grupper under anarkistisk flagg även mord på homosexuella, präster och prostituerade män - se exempelvis George Woodcocks bok "Anarkismen") (finns att läsa här //RED) sågs med misstänksamhet av bland andra svenska SAC. Med all rätt. Den typen av företrädare för en politisk riktning inom syndikalismen är ett grundskott mot hela den syndikalistiska idén som den uttrycks i exempelvis Amiensresolutionen ovan. Den vanställer dessutom anarkismen till något tvärt emot en rörelse för frihet. Men denna inneboende konflikt har anarkistmen brottats med alltsedan anarkoterroristernas "handlingens propaganda" i till exempel Frankrike på 1890-talet. Det är förstås enkelt att sitta i efterhand och fördöma handlingar som föddes under omständigheter så annorlunda våra egna - handlingar som ofta var hämndaktioner för torterade kamrater. Men tidningen Brands vurm för Rote Armé Fraktion under 1970-talet stämmer till eftertanke, liksom även sentida våldsromantik från så kallade autonoma rörelser.

Men termen anarkosyndikalism brukar ändå dammas av och tas fram ur sin kartong när anarkister inom SAC vill radikaliserar organisationen och jaga lite liv i de delar man misstänker håller på att byråkratiseras. Det finns här också en gammal träta från tiden efter Andra världskriget, då SAC var den enda syndikalistiska organisationen kvar i livet med en facklig verksamhet. Fascister och nazister hade på sitt sätt och bolsjeviker och socialdemokrater på sitt, gjort sitt bästa för att slå sönder de syndikalistiska (och anarkistiska) organisationerna. Detta tryck, tillsammans med trycket från klassfiendens organisationer, hade gått hårt åt den syndikalistiska rörelsen och redan under Andra världskriget låg den i spillror. Den stolta syndikalistiska internationalen IAA, Internationalen Arbeiterassoziation, (som vid sin konstituerande kongress i Berlin, 25 december 1922-2 januari 1923, faktiskt var världens största fackliga international och självt såg sig som arvtagare till Första Internationalen 1864-1872) fick efter år 1938 härbergas i några byrålädor hos SAC:s sekreterare John Andersson. De högljudda spillrorna från havererade, av nazismen och fascismen sönderslagna och av kommunisterna övertagna syndikalistiska organisationer i Europa slöt sig samman i mer sektliknande grupperingar. Dessa grupper tog som ett av sina största mål i livet att spotta på den passiverade och reformistiska verksamhet SAC ansågs stå för. Termen "polarsyndikalism" användes ibland för att beskriva den kalla och livlösa svenska syndikalismen. Den anarkistiske historikern Max Nettlau beskriver de svenska syndikalisterna som "alltför allvarliga" och ifrågasätter om de över huvud taget är frihetliga.

Anarkosyndikalism kom därmed att betyda "något som i alla fall är tuffare än det förbannat träliga gamla SAC" - osäkert dock på vilket vis. Vid denna tid var det mer Syndikalisternas Förbund (en propagandagrupp inom SAC för klassisk revolutionär syndikalism) som blev grindvakt mot byråkratin och inte anarkister. Syndikalisternas Förbund såg just i det anarkistiska inflytandet ett skäl till att SAC höll på att tappa sitt klassperspektiv. (Med anarkism avsåg man här inflytandet på till exempel tidningen Arbetaren och Helmut Rüdiger från den tyska mer individualanarkistiska traditionen.) Syndikalisternas Förbund utvecklade sig dock snart till ett slags rättshaverister och tynade långsamt bort - vilt sparkandes, men ändå.

Då jag i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet var med om att starta och driva en tidskrift vi kom att kalla just anarkosyndikalistisk så kan man kanske vilja ha en förklaring till vad vi menade med anarkosyndikalism då? Ja, vad vi så småningom kom på att vi hela tiden hade menat... var helt enkelt att vi betraktade

oss själva *både* som anarkister och syndikalister. Anarkister skulle ta del i den syndikalistiska arbetarrörelsens fackliga kamp, men bara som aktiva medlemmar bland andra. Soma narkister kunde vi sedan propagera för sådana frågor som vi ansåg väl så viktiga men som vi menade stod utanför den klasskamp SAC var satt att bedriva. Feminismen, eller med andra ord kvinnans rätt till jämbördighet med mannen, var dock en sådan "annan fråga" vi menade gott kunde bedrivas även inom SAC. Detta speglade den "dubbla roll" SAC har: dels att utgöra ett kampmedel i dag, dels att inom sig självt praktisera de ideal organisationen eftersträvar för hela samhället. Vi såg med avsmak på den roll kvinnorna från början tilldelats inom SAC och tyckte att det väl var självklart att SAC måste slåss för kvinnans frigörelse och mot patriarkatet. Liksom det var att bekämpa rasism och främlingsfientlighet. Med andra frågor som kunde gälla religion, vegetarianism, sex, droger, djurrätt, esperanto, städers optimala storlek eller vad det nu var, såg vi inget värde i att SAC också skulle omfatta - till det kunde vi bygga andra organisationer eller verka inom andra existerande. Att vi sedan snabbt gjorde våld på vår egen inställning genom att propagera för att SAC skulle vara "facket mot kärnkraft" ska jag kanske inte nämna... Fast det var inte så lätt att sägas - SAC bär också på hela traditionen från de gamla ungsocialisterna som var uttalat antikyckliga och antimilitaristiska bland mycket annat.

Inom det SAC där jag blev medlem (och som var tre gånger så stort som i dag) så var det många som pratade om motsättningar inom organisationen mellan dem som ville arbeta fackligt å ena sidan och de som var "politiska". De flesta var ju passiva och ingen visste vad denna majoritet ville, men till exempel under skogsstrejken år 1975 hade SAC-medlemmarna i skogen visat framfötterna. Och när det gällde sådana stridstillfällen så var de flesta överens. Men anarkisterna inom SAC såg med största misstänksamhet på SAC-ombudsmännen och det så kallade "fackliga arbetet" som man menade ofta stod i vägen för mer grundläggande förändringar. Vi skulle ju slåss för löneslaveriets avskaffande och inte för några spänn till i plånboken! Det fanns också en teori i svang då om hur arbetarklassen "mutades" att inte ta sitt historiska ansvar och göra processen kort med kapitalismen.

I dag är läget ett annat. Man kan också säga att det var just de "ideologiskt medvetna" som satte fart på syndikatsverksamheten inom olika LS. (I den syndikalistiska terminologin är syndikat sammanslutningar av enskilda personer och sektioner på arbetsplatser inom en och samma bransch. De lokala samorganisationerna samlar lönearbetare verksamma på en ort. Detta är en dubbel organisationsform man ärvt från Frankrike där de så kallade "arbetarörserna" gick in i CGT). Och det visade sig att det var just de som var ideologiskt motiverade som också blev de bästa i många ganska vardagliga förhandlingssituationer. Sammansmältningen av de fackliga och ideologiska spåren är i dag närmast total inom SAC. På gott och ont, men mest gott.

Dagsläget för SAC och andra mer eller mindre uttalat syndikalistiska fack som vaknat i Europa är lite svajigt. Dels finns det gammalt groll mellan arvtagare till syndikalismen från den första halvan av 1900-talet, men detta är i dag - mig veterligt - inget stort bekymmer. Självständiga fack som bryter sig ur eller startar nytt kommer och går och har sällan det ideologiska kitt som behövs för att hålla samman i långa loppet, men det är ändå här jag menar att syndikalismens eventuella framtid finns. Det är bland medlemsstyrda, radikala fack med båda fötterna på jorden och som sett hur den fackliga aktivismen nått vägs ände inom den existerande landsorganisationen, en ny syndikalism kommer att födas. Och förmodligen kommer den inte alls att kallas så - men det spelar ju ingen roll.

SAC kan fortfarande inte hantera avvägningen mellan klass- och ideologisk organisation. Och att bygga ett framtida samhälle helt och hållet på vad lönearbetarna anser är det bästa är heller knappast en vettig idé. Redan de gamla gillesocialisterna hade på 1920-talet en modell där lönearbetarnas/producenternas makt skulle balanseras av konsumenternas/brukarnas makt. Syndikalister har hänskrattat åt sådant då "varje lönearbetare är konsument ju!" Så då finns det liksom inget behov av någon maktindelning. Kampen för lönearbetarnas övertagande av produktionsmedelen är det enda som behövs - resten kan man fixa sedan...

Tänker man emellertid en millimeter längre så inser man snabbt att alla konsument inte är producenter. Barn? Ska de ha något att säga till om? Ska personalen på äldreboendet kunna bestämma vad som helst om exempelvis sina arbetstider utan att de boende har något inflytande? Bör man som konsument ha inflytande över djurhållning eller vilka bekämpningsmedel som tillåts? I de här frågorna menar jag att SAC är ytterst korttänkt och ovilligt att utvecklas. Inte heller förefaller organisationen vara mogen att överge den gamla industriretoriken trots att den så uppenbart i stora stycken är överspelad. Att organisationen dessutom har krympt ihop och

lokalt ohöjlt kan odla rent sekteristiska drag gör mig inte mindre bekymrad. Och jag känner många aktiva och ideologiskt vakna personer som nu valt att lämna SAC då man upplever att klimatet förändrats.

Jag förstår dem.

Men jag kommer inte själv att gå ur.

I alla fall kommer jag aldrig att kunna gå in i en annan facklig organisation där jag vet att jag som vanlig medlem inte räknas, där övre instans har veto över de lägre instansernas och som helt saknar alla ambitioner att någonsin förändra samhället. Det skulle jag inte kunna försvara. Särskilt inte som anarkist. Då är valet av SAC alltid bättre. Det är de mer direktdemokratiska organisationsformerna som hör framtiden till - även inom facket. Det är det gamla industrisamhällets odemokratiska kolosser som har spelat ut sin roll. SAC:s roll är viktig då den visar på ett annat, demokratiskt sätt att organisera sig fackligt. Och oavsett vilka kompletteringar man kan vilja göra så är den fackliga kampen, kampen om produktionen och dess innehåll och distribution, det vill säga kampen om ekonomin, själva stormens öga i all strävan efter samhällsförändring. Här har SAC fortfarande en liten roll att spela - av betydligt större betydelse än olika partiers.

Är det så att vi kan förändra samhället i riktning mot en demokrati där människor faktiskt kan påverka beslut som angår dem. Detta även när besluten gäller det mesta grundläggande: ekonomin och hushållningen med planetens resurser - då spelar det liksom ingen roll att jag tror att bokstavskombinationen SAC har försvunnit. Morgondagen följer sällan gårdagens schema. För att låna ett citat av den holländske anarkisten (och före detta pastorn) Domela Nieuwenhuis:

”Jag är framför allt anarkist och först därefter syndikalist...”

Det Anarkistiska Biblioteket

Martin Nilsson
En komplicerad kärlekshistoria
2008

Anarkism: organisering - Anarkistiska Studier Förlag

sv.anarchistlibraries.net